

інноваційних методик правничої освіти. – Київ : Стилос, 2004. – 277 с.

2. Юридичне документознавство : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Шерман, А. Токарська ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Львів : [ЛьвДУВС], 2010. – 135 с.

3. Юридична термінологія : поняття, особливості, види [Текст] : монографія / М. Любченко ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Права людини, 2015. – 277 с.

Красницька А. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Останнім часом все більше уваги приділяється якості нормативно-правових актів. Порушень у цій сфері занадто багато, що пояснюється ігноруванням правил юридичної техніки. Зауважимо, що будь-які відступи від правил-вимог юридичної техніки, правил лексики, граматики й стилістики української мови, законів формальної логіки, дають підстави кваліфікувати їх як помилки правотворчості. Правотворчі помилки як результат неправильних дій правотворчого органу, що порушують загальні принципи і норми правоутворення, погіршують якість прийнятого правового акта та призводять до його неефективності, тому що в результаті виникають суперечності, неточний виклад волі правотворця, нечіткі положення, різне тлумачення змісту акта, встановлені санкції не відповідають суспільній безпеці правопорушень.

Потрібно звернути увагу на те, що юридичні помилки у правотворчості виникають унаслідок недотримання вимог правотворчої техніки як виду юридичної техніки. Цими вимогами охоплені всі стадії процесу законотворчості, а також найважливіші аспекти змісту і форми нормативно-правового акта, що створюється.

Помилка, незалежно від форми її існування – у правовому пізнанні, у правовій поведінці суб'єктів, у юридичних

документах, – полягає у її невідповідності певним вимогам, правилам, еталонам, зразкам, принципам, цінностям тощо.

На жаль, сучасні нормативно-правові акти не завжди є бездоганними з точки зору змісту та форми, вони недостатньо юридично опрацьовані і термінологічно зрозумілі.

Провівши аналіз Кримінального, Кримінального процесуального, Цивільного кодексів України, ми прийшли до висновку, що вони не позбавлені правотворчих помилок. Розглянемо найсуттєвіші термінологічні помилки.

1. Нечіткість уживаної термінології можна спостерігати:

1) Кримінальний кодекс України: а) *фіктивне підприємництво, тобто створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона, карається ...* (ч. 1 ст. 205). Набагато кращим вважаємо наступний варіант: *... здійснення заборонених видів діяльності*; 2) Кримінальний процесуальний кодекс України: а) *у разі задоволення відводу захисника, представника слідчий суддя, суд роз'яснює* (ч. 3 ст. 83). Після редакції речення буде мати такий вигляд: *У разі задоволення відводу захисника чи представника слідчий суддя, суд роз'яснює...*

2. Невдале та недоречне вживання слів і термінів:

1) Кримінальний кодекс України: а) *не є злочином заподіяння шкоди **правоохоронюваним** інтересам у стані крайньої необхідності, тобто ... загрожує особі чи **охоронюваним** законом правам...* (ст. 39). Ці ж слова вжито у статтях 40, 41, 42, 43; б) також вважаємо вжите у статті 123 терміносполучення ***протизаконного насильства*** недоречним, адже насильство не може бути законним; в) на наш погляд, доцільно замінити слово *з'явлення* у частині 2 статті 49 (*перебіг давності відновлюється з дня з'явлення особи*) на слово *прибуття* (... з дня *прибуття* особи).

3. Незрозумілість термінів:

1) Кримінальний процесуальний кодекс України: а) *доручати органу розслідування...**переїняття** кримінального провадження* (п. 17 ст. 36). У зв'язку з цим виникає запитання: як можна переїняти кримінальне провадження?; 2) Цивільний кодекс України: а) *шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, яка **без відповідних***

повноважень рятувала від реальної загрози майно іншої особи... (ч. 1 ст. 1162); б) стаття 108 має не зовсім зрозумілу назву: *«Перетворення юридичної особи»*. Пропонуємо інший варіант: *«Зміна виду діяльності юридичної особи»*; в) стаття 186 також містить незрозуміле слово: *приналежність слідує* за головною річчю, якщо інше не встановлено договором або законом.

4. Уживання не властивих українській мові слів:

1) Кримінальний процесуальний кодекс України: а) *становлять охоронювану законом таємницю* (п. 1 ст. 57), назва статті 162 *«Речі і документи, які містять охоронювану законом таємницю»* – слід становлять *таємницю, що охороняється законом*; б) *витрати... співмірні* з їх вартістю (ч. 6 ст. 100) – слід зазначити, що слова *співмірні* не існує в українській мові; 2) Цивільний кодекс України: а) *особа, яка знайшла загублену річ, набуває право власності на неї після спливу шести місяців з моменту заявлення про знахідку міліції або органі місцевого самоврядування* (ч. 1 ст. 338). Правильний варіант: *особа, яка знайшла загублену річ, набуває право власності на неї після спливу шести місяців з моменту повідомлення про знахідку*.

5. Уживання калькованих слів: 1) Кримінальний кодекс України: а) у частині 1 статті 343 ужито кальковане слово *добитися* (від рос. *добиться*): *Вплив ... з метою перешкодити ... або добитися прийняття незаконних рішень* (ч. 1 ст. 343). Це слово необхідно замінити українським *домогтися*: *Вплив ... з метою перешкодити ... або домогтися прийняття незаконних рішень*; б) у статті 310 (її назві та частинах) вжито кальковану форму *снотворний* (від рос. *снотворный*): *посів або вирощування снотворного маку чи конопель*. Необхідно вживати українське слово *снодійний*; в) у примітці до статті 188 допущена лексична помилка: *функціонування залізничного, морського, річного, повітряного, автомобільного транспорту*. У цьому реченні законодавець ужив кальку російського слова *речной* (*транспорт*) від слова *река*. Правильний варіант: *функціонування залізничного, морського, річкового, повітряного, автомобільного транспорту*; 2) Кримінальний процесуальний кодекс України: а) *за виключенням випадків* (ст. 25) – від рос. *за исключением* – слід *за винятком випадків*; *у виді позбавлення волі* (ч. 2 ст. 31) – слід *...у вигляді тримання під вартою* (п. 7 ч. 3 ст. 42).

6. Неправильно підібрані терміни: 1) Цивільний кодекс України: а) *За заявою органу опіки та піклування суд може звільнити особу від повноважень опікуна або піклувальника у разі невиконання нею своїх обов'язків* (ч. 3 ст. 75). Пропонуємо кращий варіант: *За заявою органу опіки та піклування суд може відсторонити особу від повноважень опікуна або піклувальника*; б) стаття 46 має назву “**Оголошення фізичної особи померлою**”. На нашу думку, краще вжити термін визнання замість оголошення: “**Визнання фізичної особи померлою**”.

7. Наявність термінологічних синонімів, а також одиниць, близьких за значенням: 1) Кримінальний кодекс України: а) спостерігається вживання синонімічних слів у назвах статей 315 і 324, де вжито слово *схиляння* («**Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів**», «**Схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів**»), а в статті 323 – слово *спонукання* («**Спонування неповнолітніх до застосування допінгу**»). Необхідно обрати один термін і вживати його у тексті кодексу. Кращим варіантом, на нашу думку, є вживання терміна *спонування*; 2) Цивільний кодекс України: *гроші* – *грошові кошти* (ст. 192), *виготовлена* – *створена* (ст. 332), *строк* – *термін* (ст. 1146), *винагорода* – *нагорода* (ст.1144), *будівля* – *споруда* (ст. 414) тощо.

Слід зазначити, що грамотне і зрозуміле термінологічне вираження правових норм є основним постулатом теорії права. Адже будь-який закон буде ефективним лише при високій мовностилістичній якості, точності й чіткості відображених у ньому положень. Наявність синонімів у текстах нормативно-правових актів призводить до непорозуміння, до необхідності давати додаткові роз'яснення. Для забезпечення єдності юридичної термінології необхідно, щоб при позначенні у тексті певного поняття послідовно вживався один і той же термін.

Таким чином, ризик правотворчих помилок значно знизиться, якщо підготовка законопроектів буде здійснюватися відповідно до вимог юридичної техніки, вимог формальної логіки, дотриманні норм сучасної української літературної мови. Ці правила й вимоги вважаються загальноприйнятими та обов'язковими, вони синтезовані й узагальнені у рекомендаціях учених і практиків, які займаються правотворчою діяльністю.